

V časopise *Human Development* [\[1\]](#) bol uverejnený zaujímavý článok o narcistických osobnostiach pracujúcich v pastorácii (*The Narcissistic Minister*) od Len Sperryho, M.D., Ph.D. Nakoľko článok je zaujímavý aj pre nás na Slovensku, prinášame tu z neho podstatné časti.

Narcistických kňazov a pastoračných pracovníkov je v pastorácii, v reholných komunitách a iných náboženských organizáciách veľmi veľa. Je to preto, lebo práca v náboženskom prostredí je pre jedincov s touto „poruchou“ veľmi atraktívna. Narcisti sú schopní priniesť do každého prostredia, v ktorom pracujú, až neuveriteľné množstvo problémov, ba často až katastrofu. Nie všetci narcisti sú však rovnakí, a teda nie všetci sú pre pastoráciu a podobné náboženské prostredia katastrofou. Je preto dôležité poznať charakteristiky jednotlivých odtieňov narcizmu a rozdiel medzi nimi. Žiaľ, doteraz nebola napísaná takmer žiadna štúdia, ktorá by sa zaoberala narcistickými jedincami pracujúcimi v náboženskom prostredí. A tak tento článok by túto chýbajúcu medzeru v tejto oblasti mohol vyplniť. Zameriame sa v ňom na tri typy narcistov od výslovne patologického až po typ, ktorý je relatívne zdravý, a teda do istej miery pre prácu v pastorácii darom. Najprv si však všimneme charakteristiky, ktoré sú spoločné všetkým typom.

Základné charakteristiky narcizmu (v súvislosti s pastoráciou)

Narcistickí pastorační pracovníci sa navonok javia ako jedinci s veľkými talentami a s úžasným potenciálom. A tak je prirodzené, že sa od nich aj veľa očakáva. Lenže nanešťastie ich potenciál je iba málokedy naplno realizovaný. Dôsledkom potom je to, že hoci mnohí z nich sa spočiatku stanú až výnimočne efektívnymi, v konečnom dôsledku príde u nich k problémom. Totiž ich neustále stúpajúca potreba byť obdivovanými a vydieračská povaha ich vzťahov sa stane pre ľudí iritujúcou. Taktiež aj ich ochota slúžiť ľuďom sa postupom času začne javiť ako falošná alebo aspoň ako nie pravá. Vo svojej túžbe po úspechu inými veľmi ľahko a pohotovo manipulujú. Stačí potom nejaký významnejší stresový faktor - napríklad prejavy telesného starnutia, brzdenie v ich kariére alebo stále rastúci pocit prázdnoty v ich vzťahoch - a v ich živote sa objaví kríza a v ich povolání problémy.

Narcisti sú presvedčení, že plné uspokojenie svojich potrieb sú schopní dosiahnuť len cez seba samých; inými slovami, že sami si stačia. Nosia v sebe názor, že byť závislými na láske niekoho iného alebo na lojalite niekomu nie je bezpečné. Pred inými sa navonok tvária, že sú si sebestační, avšak v hĺbke svojho bytia zažívajú pocit nedostatku a prázdna. Aby sa s týmito pocitmi vyrovnali a aby v sebe upokojili svoj vnútorný pocit neistoty, začnú sa zameriavať na budovanie si moci, statusu, prestíže, nadržanosti a na robenie vonkajšieho dojmu na ľudí. Od svojho okolia však zároveň očakávajú, že uzná, že sú niečím špeciálnym, že majú rozličné práva a že ich prostredie uspokojí ich nenásytnú potrebu po obdive. Čo je zvlášť na nich desivé, je spôsob, akým dokážu vydierať ľudí. Narcistický jedinec žije v ilúzii, že má právo, aby mu iní poslúhovali, že jeho túžby majú prednosť pre túžbami iných, a že si zaslúži, aby sa s ním v živote zachádzalo špeciálne.

Treba však podotknúť, že tieto charakteristiky narcizmu sa v jedincoch nachádzajú v rozličných stupňoch a v rozličnej intenzite. Taktiež si treba uvedomiť, že istá dávka narcizmu je nevyhnutná u každého človeka. Bez narcizmu by žiaden človek nebol schopný fungovať efektívne. A tak je pochopiteľné, že narcistické chovanie je v istej miere viditeľné u každého. Tí, ktorí vlastnia iba mierne narcistické sklony, sú veľmi talentovanými jedincami a sú schopní veľmi pozitívne prispieť k rozvoju spoločnosti. Teda, narcizmus sám osebe, ak je mierny, vyrovnaný, je nevyhnutný. Avšak zásluhou tých, ktorí majú sklony k patologickým extrémom v jeho prejave, sa stalo, že narcizmus ako taký získal veľmi pejoratívnu a zlú reputáciu.

Variety narcizmu

V pastorácii sa stretávame s narcistickými jedincami, ktorých narcizmus má rozličné odtiene, od zdravého a vyrovnaného až po výslovne patologický. My si tu popíšeme tri varianty narcizmu, ktoré je možné nájsť u pastoračných pracovníkov. Tieto popisy sú adaptáciou popisu typov narcizmu u vodcov a exekutívnych managerov, ktorý pochádza od Manfreda Kets de Vriesa. Podľa tohto autora to, čo odlišuje zdravých jedincov od dysfunkčných, sú faktory týkajúce sa dynamiky v jeho vnútornej psychike a dynamiky v jeho vzťahoch s inými ľuďmi.

Diagnostický a štatistický manuál duševných porúch, 4. vydanie (DSM-IV), hodnotí rozdiel medzi zdravými a dysfunkčnými narcistami podľa toho, ako sa jedinec správa. Manuál uvádza 9 kritérií, ktoré sú znakom narcistickej dysfunkčnosti jedinca: grandiózny pocit, že je dôležitý a jedinečný; zamestnávajú sa fantáziami o bezhraničnom úspechu, moci, lesku, kráse alebo ideálnej láske; pocit, že je výnimočný; prehnaná potreba obdivu zo strany iných; správanie sa vydieračsky a vykorisťujúco v medziľudských vzťahoch; pocit oprávnenosti (na privilégiá alebo osobitné zachádzanie); arogancia alebo spupnosť (hrdosť); závišť voči iným; nedostatok empatie. O narcistickej poruche osobnosti hovoríme vtedy, keď sa u jedinca nachádza päť alebo viac zo spomínaných kritérií. Keď ich je menej ako päť, možno hovoriť iba o narcistických črtách osobnosti.

Reakčný narcizmus

Mnohí narcistickí pastorační pracovníci, u ktorých sa prejavuje reakčný narcizmus, jasne zodpovedajú kritériám platným pre narcistickú poruchu osobnosti, avšak sú u nich často viditeľné zároveň aj vlastnosti sadistických, paranoidných, antisociálnych alebo sociopatických osobností. M. Scott Peck nazýva týchto jedincov „ľudia lži“ [2]; Otto Kernberg by ich diagnózu označil termínom „malígni narcisti“. Títo jedinci sa obyčajne navonok javia ako veľmi šarmantní a dávajú najavo, že majú o ľudí záujem. Lenže vzápätí vedia byť až neveriteľne chladní, vypočítaví a bezcitní. Podľa Ketsa de Vriesa títo jedinci sú postihnutí vývojovým deficitom. Normálny vývoj totiž zahŕňa rozvoj dvoch dôležitých sfér jedinca, ktoré však u reakčného narcistu nie sú do jeho osobnosti správne integrované. Prvou sférou je

tendencia vyhľadávať u ľudí okolo seba uisťovanie o tom, že sú ako jedinci hodnotní prostredníctvom pochvál, uznania, obdivu a pod. Toto uisťovanie sa nazýva „zrkadlením“ a vzťahuje sa na tzv. „grandiózne ja“. Druhou sférou je tendencia cítiť sa silným. Deje sa to tým, že sa človek buď identifikuje s iným človekom, alebo že iného človeka idealizuje. Tento človek potom slúži jedincovi ako obraz rodiča. Reakční narcisti vyrastali pravdepodobne pod prísnymi, ba často priam krutými rodičmi. Obyčajne matka bola kritická a náročná a otec pasívny alebo úplne stiahnutý. V mnohých prípadoch matka očakávala od svojho syna, aby sa stal kňazom, zasvätenou osobou. A tak vývoj, nutný pre istú fázu jedinca, sa nerealizoval: frustrujúce zážitky na jednej strane, avšak neschopnosť poradiť si s nimi na strane druhej. Reakční narcisti si ako deti vybudovali narušený, biedne integrovaný pocit svojej identity a ako dôsledok neboli schopní udržať si stály a pevný pocit sebaúcty a súdržný (kohezívny) pocit seba samých. Aby boli schopní vyrovnávať sa s týmito problémami, začali si budovať presvedčenie, že sú ako jedinci špeciálni a výnimoční. Takto si vlastne v sebe kompenzovali svoj nikdy neutíchajúci pocit, že ich rodičia nikdy skutočne nemilovali. Ich minulé traumatické zážitky ich ešte aj dnes mátaajú a vplietajú sa do ich snov a preludov. Nakoľko však nie sú schopní sa nimi zdravo vyrovnáť, ba ich ani potlačiť, reagujú na ne už vopred naplánovanými a predvídateľnými spôsobmi.

Vytvorenie si ilúzie jedinečnosti je jeden zo spôsobov vyrovnávania sa so svojimi problémami, avšak je to spôsob veľmi krehký. Vnútoraná krehkosť a zraniteľnosť reakčného narcistu ovplyvňuje všetky jeho akcie, ktoré sú zamerané na vonkajšie prostredie. Akékoľvek rozdiely medzi schopnosťami (možnosťami) a túžbami vyvolajú v ňom vnútornú úzkosť a zhoršia u neho schopnosť pravdivo vnímať vonkajšiu realitu. Výsledkom potom bude to, že narcista - aby bol schopný vyrovnáť sa so svojou úzkosťou - sa bude snažiť zdeformovať vonkajšiu situáciu, pred ktorou stojí, a tak vlastne zabrániť pocitu, že niečo nedostal, že niečo stratil alebo že sa sklamal. Niektorí reakční narcisti dospejú až tak ďaleko, že si okolo seba vytvoria aj kult ctiteľov. Napríklad kňaz, ktorý je reakčným narcistom, si môže okolo seba zhromaždiť malú skupinku oddaných, lojálnych nasledovníkov, ktorí mu budú pravidelne venovať množstvo svojho času a peňazí, a tak mu slúžiť v jeho potrebách. Paradoxom je, že hoci títo ľudia sú často veľmi úspešnými ľuďmi vo svojich profesiách, narcistický kňaz ich bude predsa priťahovať, pretože akosi podvedome cítia, že práve on uznáva, ba dokonca uspokojuje ich vlastné, doposiaľ neuspokojené potreby. Napríklad môžu sa cítiť vnútorne neadekvátnymi, osamelými alebo sklamanými ľuďmi. Doteraz sa v ich okolí nenašiel nikto, kto by im pomohol vyriešiť tieto ich pocity alebo sa s nimi aspoň vyrovnáť. Až na tohto jedného. Nakoľko mnohí z týchto oddaných jedincov nosia v sebe silnú potrebu od kohosi závisieť, charismatickej autorite pastoračného pracovníka budú ochotní podriať sa totálne a vo všetkom, a to preto, aby na odplatu dostali pocit bezpečnosti alebo prijatia, ktorý im ich vodca sľubuje a ponúka. Týchto ľudí priťahuje ďalej aj to, že sa v žiare autority a moci svojho vodcu cítia dobre. V niektorých prípadoch sa dokonca stáva, že takíto reakční narcistickí vodcovia budú využívať svojich ctiteľov aj sexuálne, a to bez toho, žeby to ich obetiam vadilo.

Ak sa stane, že reakční narcisti sa dostanú do problémov a že začne okolo nich vyšetrovanie či už zo strany farnosti, diecézy, rádu a pod., ich ctitelia sa automaticky postavia na ich obranu a obžaloby, ktoré sa proti nim vznášajú, a ich pôvodcov budú ostro dementovať a odsudzovať. Svojho vodcu predstavia ako starostlivého, chvályhodného, ba dokonca svätého človeka, ktorý sa stal obeťou sprisahania. Ak by sa stalo, že by ich vodcu preložili alebo zo služby vyhodili, jeho ctitelia by sa pobrali za nim. Tragédie, aké sa dohrali v Jonestowne v Guyane[3] a vo Waco v štáte Texas, v centre ktorých stáli kultoví vodcovia Jim Jones a David Koresh, jasne poukazujú na to, ako nebezpečne a silne sú takíto narcistickí jedinci schopní vplývať na myslenie svojich ctiteľov a nasledovníkov.

Ak sa reakční narcisti dostanú do významných a vysokých funkcií v náboženských organizáciách, sú schopní priviesť ich do veľmi vážnych problémov. Okolo seba zhromaždia okruh jednohlasne ich chváliacich ctiteľov. Vôbec ich nezaujíma, či svojím správaním a honbou za naplnením svojich vlastných úmyslov a záujmov niekoho rania. Ak sa ukáže, že niekto iný je v niečom nad nimi, nešetria prostriedkami, aby tohto jedinca podkopali. Čo sa týka potrieb alebo pocitov iných, to narcistov tohto typu nezaujíma, lebo jednou z ich charakteristík je to, že im chýba schopnosť empatie. Často sa ujímajú veľkolepých projektov, avšak takmer v každom z nich skrachujú, pretože jednak majú veľmi biedny úsudok a jednak nie sú schopní odhadnúť realitu, v ktorej svoj projekt chcú realizovať. Typické pre nich potom je to, že keď sa im veci začnú rúcať, vinu za to kladú na iných.

Sebaklamný narcizmus

Druhý typ narcistického pastoračného pracovníka tiež zodpovedá kritériám pre narcistickú poruchu osobnosti, avšak na rozdiel od predchádzajúceho - reakčného - typu narcizmu sa v ňom neobjavuje extrémna surovosť a paranoja. U tohto typu sa v detstve prejavili pri jeho raste a vývoji trocha iné charakteristiky než u reakčného typu. Počas svojho raného vývoja boli pastorační pracovníci, ktorí patria do tejto kategórie, pravdepodobne prestimulovaní alebo preťažení. Jeden z jeho rodičov alebo dokonca obaja ho pravdepodobne viedli k presvedčeniu, že je totálne milovateľný a dokonalý, a to bez ohľadu na jeho skutky alebo na vonkajšiu realitu. Títo jedinci sa ako deti stali plnohodnotnými reprezentantami svojich rodičov. Ich rodičia ich poverovali poslaním naplniť mnohé zo svojich nerealizovaných snov, nádejí a túžob. Netreba snáď zdôrazňovať, že takto vychovávané dieťa sa stalo silne úzkostlivým, pretože ideál dokonalosti, ktorý pred ním predkladali rodičia, bol pre neho príliš náročný a tiež sa stalo neistým, pretože si nebolo načisto, ako by mohlo ideály, ktoré pred ním kládli jeho rodičia, naplniť. To, čo sa zo strany rodičov mohlo javiť ako rozmazanosť voči svojmu dieťaťu, bolo v skutočnosti opakom: rodičia používali svoje dieťa na uspokojenie svojich vlastných potrieb. Prehnané nádeje a očakávania, ktoré rodičia kládli na svoje dieťa, ho privádzali do zmätku ohľadom svojich skutočných schopností. Toto ho potom viedlo k vybudovaniu si iluzórnych (klamných) presvedčení ohľadom seba samého. Takéto nerealistické presvedčenia jedinca o sebe samom a o svojich schopnostiach sa stali pre neho postupne zdrojom jeho hlavnej hybnej energie, ktorá formovala jeho život a dávala

ho do pohybu. Táto hybná energia je tým, čo odlišuje sebaklamného narcistu od iných ľudí.

V niektorých prípadoch, ak sa jedná o neobyčajne nadané alebo talentované dieťa, naozaj príde k tomu, že očakávania a presvedčenia rodičov sa naplnia a dieťa sa stane úspešným. V iných prípadoch zasa, keď dieťa nie je dostatočne nadané alebo keď nemá dostatok príležitostí a šancí realizovať sa, môže použiť prehnané očakávania a presvedčenia svojich rodičov ako bázu na vyniknutie v iných oblastiach. Vo všeobecnosti však sebaklamné charakteristiky nerealistických presvedčení narcistu, vytvorené jeho rodičmi, ho budú v konečnom dôsledku viesť do problémov. Prehnaný a preexponovaný imidž seba samého nie je ľahké si udržať, keď sa objavia ťažkosti, ako napríklad sklamanie alebo neúspech. Nadhodnotený obraz seba samého, ktorý si jedinec internalizoval do seba samého zásluhou svojho idealizujúceho rodiča, by sa síce mohol postupne stať realistickejším, ak by sa náhodou stretol s úprimnými a kritickými rovesníkmi, avšak stopy dávnych traumatických sklamaní budú mať v jeho živote stálu tendenciu spôsobovať na jeho krehkom a zdeformovanom koncepte seba samého ustavičnú bolesť. U sebaklamného narcistu je tiež veľká pravdepodobnosť, že bude trpieť ťažkosťami vyplývajúcimi zo vzťahov s ľuďmi. Tieto jeho ťažkosti budú výsledkom jeho túžby žiť podľa predstáv o svojej vlastnej hodnote, ktoré do neho kedysi vtlačili jeho rodičia. Jedným slovom, emócie sebaklamného narcistu sú povrchné a jeho chovanie má charakteristiku ustavičného hladu po ideáli. A tak intimita a blízkosť s ľuďmi budú pre neho nesmierne ťažké. Vždy sa bude obzerať po iných, aby do jeho života zaviedli fungujúcu štruktúru.

Pastoračná práca je pre sebaklamného narcistu ideálnym fórom, kde si môže upevniť a utvrdiť svoje presvedčenie o svojom „grandióznom ja“. Teologická formulácia povolania ako „vyvolenia od Pána“ alebo ako „znak oddelenia sa od iných“ slúži narcistovi ako jeden z ďalších zdrojov upevnenia a utvrdenia sa vo svojom presvedčení, že je špeciálnym a nad iných postaveným jedincom. Tí, ktorí verejne vykonávajú pastoračnú službu (ako napríklad tí, čo predsedajú liturgii, kazatelia, lektori, direktori chóru a pod.), sa pozerajú na svoju náboženskú službu ako na fórum, na ktorom majú možnosť vykonávať svoje špeciálne povolanie a poslanie. Liturgia je pre týchto jedincov na prvom mieste a predovšetkým predstavením, na ktorom zhromaždený veriaci ľud je akoby hladinou vody, ktorá im „zrkadlí“ naspäť (napr. vo forme obdivu alebo pochvaly) obraz ich samých.

Sebaklamní narcisti, nakoľko ich najsilnejšou charakteristikou je zahľadenosť a ponorenie sa do seba samých, musia byť veľmi tvoriví, aby sa im podarilo úspešne zdeformovať príkaz lásky k Bohu a k blížnemu. Normálny obraz lásky k Bohu a blížnemu im totiž nezapadá do ich patologickej perspektívy. Pre nich Boh existuje - a podobne aj ostatní ľudia - iba pre jeden cieľ: aby miloval ich samých a aby sa o nich vo všetkom postaral. Základným nedostatkom ich osobnej spirituality je neschopnosť uvedomovať si vo svojom živote Božiu milosť a byť vďačným. Nie je potom prekvapením, že Boha si predstavujú ako všedarujúceho Otca a že vieru chápu ako magickú prosbu. Z toho potom plynie ich presvedčenie, že Boh urobí presne to, o čo ho prosia vo svojich modlitbách, bez toho, aby venovali pozornosť

tomu, čo Boh hovorí im a čo on žiada od nich. Modlitby ako chvála, spytovanie svedomia, odpustenie alebo ďakovanie znamenajú pre nich veľmi málo. Niektorí narcistickí pastorační pracovníci môžu mať dokonca silné mystické sklony, ktoré ich vedú smerom k mystickým zážitkom, vrátane zážitkov okultných. Toto je úplne pochopiteľné, keď si uvedomíme ich presvedčenie o vlastnej špeciálnosti a grandióznosti. Lenže to, čo zažívajú, nie sú vo väčšine prípadov pravé mystické stavy, ale hypomanické stavy sebakovznášania. Ak ich modlitba nie je vypočítaná tak, ako si to želajú, stanú sa narcisticky zranenými a začnú sa cítiť odmietnutými. Výsledkom tohto ich stavu môže byť dokonca až to, že odvrhnú Boha, že sa stanú ateistami buď načas, alebo navždy, a to všetko iba preto, že Boh ich odmietol.

Ďalšou možnou charakteristikou narcistov tohto typu je to, že voči utrpeniu a potrebám iných sa môžu stať necitlivými. Je pravda, že často ich možno vidieť, ako sa angažujú pre iných a ako iným pomáhajú. Toto všetko však robia len vtedy, keď sú si istí, že ich skutky si ľudia všimnú. Ak ich úsilie zostane bez povšimnutia alebo venovanie pozornosti ich skutkom zo strany iných prestane, žiadny dar už nikomu viac nedajú, žiadnu pomocnú ruku už nikomu nepodajú, žiadnej osobe svoje počúvajúce ucho už viac neposkytnú a pod.

Je však dôležité podčiarknuť, že sebaklamní narcisti sú voči ľuďom omnoho prístupnejší než reakční narcisti. Ľudí nevykorisťujú a nezneužívajú natolko ako ich reakční kolegovia a tiež sú omnoho tolerantnejší voči odlišným názorom iných ľudí. Na rozdiel od reakčných narcistov, sebaklamní narcisti pôsobia navonok omnoho neistejšie. Vo svojom prostredí sa veľmi obávajú možných nebezpečí a majú veľký strach z toho, že by sa mohli dopustiť omylov. V snahe znižovať iných sú omnoho opatrnejší než reakční narcisti a taktiež majú na rozdiel od nich veľkú túžbu iným ľuďom robiť radosť. S ľuďmi sú ochotní dohodnúť sa a vyjednávať. Ich štýl jednania s ľuďmi má dosť kolegiálnu charakteristiku na rozdiel od reakčných narcistov, ktorých jedinou starosťou je hľadanie, ako pretransformovať svoje okolie. Avšak treba si uvedomiť, že hoci medzi reakčnými a sebaklamnými narcistami sú jasné rozdiely, čo sa týka základného prameňa ich chovania a správania sa vo vzťahoch, je tam predsa jedna zásadná zhoda: obaja trpia na pocit grandióznosti.

Reakčného narcistu od sebaklamného narcistu nie je ťažké odlíšiť v teórii. Avšak odlíšiť ich v praxi nie je až také ľahké. Je to kvôli rozdielom v reakciách rodičov voči svojmu vyvíjajúcemu sa dieťaťu. Jeden z rodičov sa mohol správať voči dieťaťu chladne, nevraživo a odmietavo, kým druhý mohol byť voči nemu zhovievavý a mohol mu byť oporou. Tak potom mohlo prísť k rozličným odtienkom a zmiešavaniam narcistických štýlov. Navyše namiesto toho, aby sa dieťa stalo frustrovaným, keď sa očakávania jeho rodiča nezhodovali s vonkajšou realitou, dieťa sa mohlo úspešne usilovať o zladenie svojich schopností s očakávaniami, ktoré voči nemu rodičia a prostredie mali. Na dôvažok, skúsenosti neskôr v živote, z ktorých sa jedinec učil, mohli mať na neho a na jeho vývoj tlmivé alebo zjemňujúce účinky.

Konštruktívny narcizmus

Konštruktívni narcisti sa nechovajú ani reakčne ani sebaklamne. Nakoľko sa u nich objavuje menej než päť zo spomínaných deviatich kritérií pre narcistickú poruchu osobnosti, touto poruchou ich nemožno diagnostikovať. Málokedy u nich prichádza k deformácii vonkajšej reality alebo k používaniu primitívnych prostriedkov k vlastnej sebaobrane, ako napríklad dištancovanie sa, projekcia alebo idealizácia. Taktiež nie sú natoľko úzkostliví a ustarostení ohľadom svojich myšlienok a pocitov, ako je tomu u predchádzajúcich dvoch typov. Naopak, svoje potreby sú ochotní navonok jasne vyjadriť a tiež prebrať plnú zodpovednosť za svoje konanie. Konštruktívni narcisti majú tendenciu byť sebadôverujúcimi a nezávislými mysliteľmi, a to predovšetkým zásluhou svojho dávneho povzbudzovania zo strany rodičov. Ich rodičia im navyše pomáhali vidieť veci také, aké sú, v správnej perspektíve, a tak sa vyhnúť tomu, aby zhadzovali vinu na iných alebo aby sa angažovali do iných podobných deštruktívnych úkladov voči iným. Čo je však najdôležitejšie, očakávania rodičov voči nim boli realistické a vyvážené, čo im umožnilo presné odhadnutie reality. Ak sa konštruktívni narcistickí kňazi dostanú do sklamaní, iba málokedy reagujú zlomyselne a nevraživo. Namiesto toho sa snažia iných povzbudiť a zaangažovať sa do akcií, ktoré by pomohli veci dať do poriadku.

Napriek tomuto všetkému si títo pastorační pracovníci predsa len osvojili počas svojho vývoja umenie manipulácie a príležitostne dokonca jednú aj oportunisticky, t. j. využívajú slabú chvíľu a priaznivé okolnosti. Avšak ani tak nestrácajú schopnosť jednať s ľuďmi a so svojimi kolegami kolegiálne. Vyznačujú sa vysokým stupňom dôvery vo svoje schopnosti a sú silne orientovaní na cieľ. Za svoje vlastné rozhodnutia preberú v konečnom dôsledku plnú zodpovednosť a nikdy sa nestane, že by za nezdar týchto svojich rozhodnutí obviňovali iných. Niekedy síce navonok vyzierajú, ako keby im chýbalo vnútorné teplo a láskavosť voči iným a záujem aj o iných, predsa ich vnútorný zmysel pre smer im dáva schopnosť inšpirovať iných a budovať spoločnú vec. Majú schopnosť dostávať sa ponad svoje malicherné sebazáujmy.

Keď si v krátkosti zhrnieme tieto tri typy narcistov, tak ich môžeme charakterizovať takto: reakční narcistickí kňazi a zasvätení majú tendenciu byť bezcitnými, grandióznymi a predvádzajúcimi sa. Snažia sa dominovať, ovládať ľudí a často ich až neuveriteľne vykorisťovať. Sebaklamní narcistickí kňazi a zasvätení sú menej grandiózni a menej sa predvádzajú. Ich túžbou je, aby ich ľudia mali radi, a tak iba zriedkavo majú tyranské spôsoby. Lenže aj im chýba empatia a sú posadnutí predovšetkým svojimi vlastnými potrebami. Ich politika zachádzania s ľuďmi je diskkrétne machiavelistická[4]. Konštruktívni narcistickí kňazi a zasvätení sú tiež ambiciózni, manipulatívni a hypersenzitívni na kritiku. Pretože oplývajú dostatočným množstvom sebadôvery, prispôsobivosti a humoru, v rôznych situáciách pastoračnej služby a medziosobnej výmeny neprestanú byť nikdy pozitívne efektívnymi. Nakoľko konštruktívni narcisti nie sú nositeľmi poruchy osobnosti, málokedy sa stane, že by svojím konaním spôsobili vážne problémy alebo dokonca katastrofu vo svojom pastoračnej službe, čo je naopak typickou známkou reakčných a sebaklamných narcistov.

Možnosti intervencie u narcistických pastoračných pracovníkov.

Konstruktívni narcisti vo väčšine prípadov nespôsobujú takmer žiadne problémy vo svojej pastoračnej službe alebo ak áno, tak iba veľmi nepatrné. Otázkou však je, čo by mohli cirkevní a rehoľní predstavení robiť s jedincami, ktorí patria do prvých dvoch dysfunkčných typov narcizmu? V náboženských organizáciách, ktorých štruktúra je centralistická, ako napríklad rehoľné komunity, diecézy a pod., je najvhodnejšou a jedinou možnosťou, ako si poradiť s kňazom, u ktorého sa prejavujú narcistické problémy v pastorácii, zbavenie ho úradu zo strany jeho predstaveného (horšie je to však v prípade, ak má jedinec silný vplyv na tých, ktorí spolu s predstaveným toto rozhodnutie robia, napríklad na jeho radu a pod.).

Je nesmierne ťažké modifikovať narcisticky zdeformovanú osobnosť, najmä ak sa jedná o reakčného narcistu. Ak sa problémy, ktoré takýto narcistický jedinec spôsobuje, stanú neúnosnými, niet inej možnosti, ako ukončiť jeho úrad alebo ho preložiť, a tak zredukovať jeho vplyv a zamedziť ďalšiemu rastu krízovej situácie. Tu by mali byť platné isté stratégie a taktiky, ktoré sa už v praxi ukázali ako účinné. Napríklad ak je podozrenie, že ide o reakčného narcistu, je dobré moc, ktorú by mal vykonávať len on zo svojej pozície, rozdeliť rovnomerne medzi viacerých ľudí v spoločenstve, a tak zamedziť, aby iba a výlučne on sám robil všetky rozhodovania. Vytvorenie komisií, paralelných štruktúr a výkonných rád by mohlo poskytovať potrebné fórum, na ktorom by aj iní pracovníci v pastoračnej službe mohli vyjadrovať svoje postoje a náhľady, čo by umožnilo jednak narcistickému pastoračnému pracovníkovi, aby bol schopný počúvať iných a od iných sa učiť, a iným by to dalo možnosť mierniť narcistov vplyv na pastoráciu. Pozíciám výnimočnosti, budovaniu „rezidencií“ a nerealistickým perspektívam a projektom, ktorými oplývajú narcisti, by sa malo všemožne zabráňovať. Je však, žiaľ, skutočnosťou, že tieto akcie, ktoré sú jasne namierené na stanovenie limitov a hraníc v činnosti reakčných a sebaklamných narcistov, dosť často nefungujú. A tak cirkevní predstavení - ak by neprišlo u narcistov k zmene - by mali byť pripravení aj na takúto možnosť a v tom prípade nekompromisne ukončiť ich činnosť, preložiť ich alebo použiť inú možnosť, vyplývajúcu zo zákona.

Hlavnou prioritou pre cirkevných a rehoľných predstavených by mala však byť prevencia. Vo všetkých náboženských inštitúciách, či už v seminároch alebo v rehoľných komunitách, by mali byť zavedené strategické plány, ktoré by umožnili zodpovedným činiteľom vidieť čo najpravdivejšie do kandidátov, byť schopnými rozlišovať a robiť správny výber. Jedinci z prehnaným narcizmom by mali byť už vopred z možnosti prijatia vylúčení. Čo sa týka zaeľovania do istých konkrétnych typov pastoračnej práce alebo náboženskej aktivity, cirkevní a rehoľní predstavení by mali už vopred dbať na to, či ten-ktorý jedinec sa na tú-ktorú prácu hodí.

Ďalšou z možností práce s dysfunkčným narcistickým pastoračným pracovníkom je možnosť terapie, ak by bol ochotný uznať si svoj problém a niečo s ním robiť. Tu hrá dôležitú rolu skontaktovanie sa s vhodnými profesionálmi z oblasti psychoterapie. Veľmi vhodná je aj

skupinová terapia, ktorá sa v zahraničí osvedčila. Ak by sa našli viacerí, ktorí by si boli schopní uznať svoju dysfunkčnosť a robiť s ňou niečo, pod vedením skúseného terapeuta by mohli spoločne dosiahnuť dobré výsledky a zlepšenie stavu.

Preložil Milan Bubák, SVD

[1] Human Development. The Jesuit Educational Center for Human Development. Vol. 16, Number 3, Fall 1995, str. 36 - 41.

[2] Je to názov knihy, ktorú M. Scott Peck napísal, anglicky *People of the Lie*. České vydavateľstvo Votobia ohlásilo r. 1995 v knihe M. Scott Pecka *V jiném rytmu*, že knihu sa chystá vydať v českom preklade. Je to kniha, v ktorej sa autor majstrovským spôsobom zaoberá tajomstvom ľudského zla, jednak u jedincov, ale aj zla kolektívneho.

[3] V 70. rokoch 20. storočia sa do Guyany nasťahovalo množstvo členov rozličných kultov. Najväčším bol kult z USA nazvaný „Ludový chrám“. Viedol ho protestantský pastor Jim Jones. Usadili sa v severnej Guyane a osade, ktorú založili, dali meno Jonestown. V r. 1978 bol poslaný do tejto osady reprezentant USA z Kalifornie Leo J. Ryan, aby vyšetril pravdivosť správ, ktoré tvrdili, že Jones držal v osade niektorých členov sekty proti ich vôli a že ich mučil. Členovia kultu Ryana zavraždili, spolu s ním troch novinárov, ktorí ho sprevádzali, a jedného člena kultu, ktorý sa rozhodol opustiť Jonestown. Krátko po tom Jones nariadil členom svojho kultu spáchať samovraždu. Zomrelo tam spolu vyše 900 ľudí, vrátane Jonesa. Niektorí sa sami otrávil, niektorých však zavraždili iní členovia kultu. Tragédia sa stala známou pod menom Jonestownský masaker.

David Koresh bol vodcom podobnej sekty. Táto sekta sa usadila v drevených barakoch neďaleko texaského mesta Waco. Roku 1993 sa odohral tragický incident, keď federálna polícia, informovaná, že vo vnútri sa páchajú násilnosti, obklúčila budovy a žiadala členov kultu o rozchod. Avšak zvnútra sa ozvala strelba a zistilo sa, že stúpenci D. Koresha vlastnia množstvo zbraní. Obklúčenie trvalo niekoľko týždňov. Niekoľkým jedincom sa podarilo ujsť, ostatní po čase spáchali samovraždu, vrátane Koresha, a ich telá zhoreli v požiari budovy, ktorú sami podpálili. Mnohí, ako sa pri vyšetrovaní ukázalo, boli zavraždení. Celkove tam zomrelo asi do sto ľudí (pozn. prekl.).

[4] Machiavelli - otec modernej politiky. Na štát sa pozeral ako na organizmus, v ktorom vládca je hlavou a ľud telom. Podľa neho zdravý štát je zjednotený, je tam poriadok a rovnováha a jeho obyvatelia požívajú šťastie, rešpekt, silu a bezpečnosť. Nezdravý štát je v neporiadku a v nerovnováhe a na znovunastolenie normálu je potrebná sila. Machiavelli bol za to, aby vodca použil akékoľvek prostriedky, ktoré by mohli pomôcť udržať štát, vrátane surovosti, podvodu a sily, ak nič iné nezabralo. A tak termín *machiavelistický* znamená chytrácky, mazaný, podvodný a bez akýchkoľvek škrupulí.

Článok bol publikovaný v časopise [Zasvätený život 02/2019](#).

The post [Narcizmus - týka sa nás?](#) appeared first on [Zasvätený život](#).

(Zamyslenie zo stránky zasvatenyzivot.sk.)